

Марина Миколаївна ДЄЛІНІ

кандидат економічних наук, доцент,
кафедра управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
E-mail: marina.dielini@gmail.com

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМНИЦТВА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД**

Деліні, М. М. Державне регулювання соціально-економічної відповідальності підприємництва: європейський досвід [Текст] / Марина Миколаївна Деліні // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. – Том 27. – № 4. – С. 36-43. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Шлях України в європейську спільноту не можливий без переймання досвіду країн Європи в багатьох сферах. Соціальна відповідальність бізнесу стає вагомим елементом зміцнення конкурентоспроможності наших підприємств та держави взагалі на світовій арені. Розвиток соціально відповідальних практик дозволяє отримати ефект не тільки суспільству, але й самим представникам бізнес-структур, а саме: підвищення іміджу підприємства, збільшення кількості споживачів, приваблення та утримання більш кваліфікованих кадрів тощо. В Україні процес розвитку соціальної відповідальності бізнес-кіл вже отримав свій початок, але цього не достатньо і велику роль у розвитку соціальних практик може відіграти держава. Саме вивченню досвіду європейських урядів у цій сфері й присвячено нашу наукову статтю.

Метою роботи є визначити напрямки державної політики України з розвитку соціально-економічної відповідальності підприємництва на основі опрацювання досвіду європейських країн.

Результати. Досліджено основні світові моделі соціальної відповідальності бізнесу. Систематизовано досвід європейських країн з державного регулювання в цій царині. На основі проведеного дослідження запропоновано напрями державної політики щодо регулювання соціально-економічної відповідальності підприємництва в Україні, а саме: підготовку законопроекту у сфері соціальної відповідальності, внесення змін у податкове законодавство стосовно пільгового оподаткування, збільшення уваги до нефінансової звітності як джерела отримання інформації про соціальні ініціативи компаній та побудови національних рейтингів.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу; соціально-економічна відповідальність підприємництва; нефінансова звітність; соціальні ініціативи; пільгове оподаткування; соціальний лейбл, еколейбл.

Maryna Mykolaivna DIELINI

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Management, Informational-Analytical Activity and Eurointegration,
National Pedagogical Dragomanov University
E-mail: marina.dielini@gmail.com

STATE REGULATION OF SOCIAL AND ECONOMIC RESPONSIBILITY OF ENTREPRENEURSHIP: EUROPEAN EXPERIENCE

Abstract

Introduction. *The Ukraine's integration into the European community is impossible without learning the experience of European countries in many spheres. Social responsibility of business becomes a significant element in strengthening the competitiveness of our enterprises and the state in general on the world level. The development of socially responsible practices can influence not only the society, but also business representatives themselves, namely: improving the image of the company, increasing the number of consumers, attracting and retaining more skilled personnel, etc. In Ukraine, the process of development of social responsibility of business circles has already begun, but it is still not enough. The state can play a significant role in the development of social practices. This scientific research is dedicated to the study of the experience of European governments in the sphere of social responsibility.*

The purpose. *The article aims to determine the directions of the state policy of Ukraine for the development of social and economic responsibility of entrepreneurship on the basis of European countries experience.*

Results. *The basic world models of social responsibility of business have been investigated. The experience of European countries on state regulation in this area has been systematized. On the basis of the conducted research, we have proposed directions of the state policy in the field of regulation of social and economic responsibility of entrepreneurship in Ukraine, namely: drafting a law on social responsibility, introducing changes in tax legislation in the field of preferential taxation, increasing attention to non-financial reporting as a source of information on social company initiatives and the construction of national ratings.*

Keywords: *social responsibility of business; social and economic responsibility of entrepreneurship; non-financial reporting; social initiatives; preferential taxation; social label; eco label.*

JEL classification: A13, M14

Вступ

В умовах сталого розвитку підприємства України щораз більше зіштовхуються із питанням соціальної відповідальності бізнесу (чи корпоративної соціальної відповідальності – КСВ), яке починає посідати більш вагоме місце в нашому сьогоденні. Для розвинених країн світу КСВ не є новим явищем, а розвивається протягом достатньо великого проміжку часу. Напрями, форми та етапи розвитку залежать від країни, географічного регіону та спадщини соціальної політики країни взагалі. Велику роль у реалізації та розвитку КСВ всередині держави відіграє розподіл обов'язків між владою, підприємствами та іншими зацікавленими особами. Частка участі держави в регулюванні процесів КСВ залежить від соціальної політики взагалі всередині цієї країни, рівня розвитку підприємництва та усталених традицій суспільства.

Для розвитку соціально-економічної відповідальності підприємництва в Україні важливим вважається дослідження досвіду розвинених країн світу та Європи зокрема через більшу орієнтацію європейських урядів на втручання в цей процес, аніж у США. Ми вважаємо, що для побудови ефективної системи соціально-економічної відповідальності підприємництва в нашій країні потрібен вплив саме держави та задіяння адміністративних важелів для цього. Саме рівень активності уряду в цій області в інших країнах й стає предметом вивчення нашого наукового дослідження.

Вивченню досвіду регулювання сфери КСВ з боку держави присвячені роботи наступних вчених: Боднарук О. В., Бульба В. Г., Градюк Н. М., Грицина Л. А., Мозговий Я. І., Олійник О. Р., Третяк М. В., Шевченко О. В. [1-7]. Саме роботи цих вчених лягли в основу нашого наукового дослідження для формування напрямів державного регулювання соціально-економічної відповідальності підприємництва в Україні.

Мета статті

Метою статті є розгляд державних ініціатив з розвитку корпоративної соціальної відповідальності в країнах Європи для формування напрямку розвитку механізму соціально-економічної

відповідальності підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Спочатку визначимо моделі соціальної відповідальності бізнесу, які існують у світі і відображають основні тенденції формування системи корпоративної соціальної відповідальності у компаніях різних країн. Як правило, виокремлюють американську, британську, європейську (континентальну), японську та російську (пострадянську) моделі корпоративної соціальної відповідальності. Їхню характеристику та основні риси подано у таблиці 1.

Таблиця 1. Характеристика світових моделей КСВ
[складено на основі 1; 2]

Назва моделі	Характеристика
Американська модель	Характерні добровільні ініціативи в галузі КСВ, фінансування різних проектів і програм, благодійність, меценатство, спонсорство. Держава заохочує компанії, що активно реалізують програми КСВ – вони звільняються від низки податків, що закріплено на законодавчому рівні.
Європейська модель	Характерною рисою європейської моделі є її державне регулювання, внаслідок чого її визнають як приховану форму КСВ.
Британська модель	Є за своєю суттю симбіозом європейської та американської моделей. Як і в європейській моделі, держава активно підтримує бізнес, з американською моделлю схожість полягає у великій активності корпорацій у реалізації власних соціальних проектів.
Японська модель КСВ	Проявляється в системі «довічного найму» та відповідних умовах управління персоналом.
Пострадянська модель	Сформувалась на основі спадщини соціалістичних підприємств. В умовах економічної системи Радянського союзу соціальна відповідальність підприємств не розглядалася як особливий вид діяльності, КСВ була державно закріпленою формою активності виробничого сектору.

Основними відмінностями в цих моделях стають: рівень впливу та регулювання держави КСВ, а також власних ініціатив підприємців з боку поширення КСВ на працівників. Традиційно, американська модель вважається менш державноорієнтованою на розвиток КСВ, у той час, як підприємства самостійно виступають ініціаторами соціальних програм з розвитку суспільства. Звичайно, що держава має регулятивні важелі, але вони менш репрезентовані, ніж у країнах Європи, що буде розглянуто далі.

У нашому науковому дослідженні ми зупинимось на здобутках європейських країн через великий досвід урядового втручання, який може бути застосований у нашій країні.

Так Шевченко О. В. зауважує, що просування принципів КСВ в Європі розпочалося з утворення в 1995 році мережі європейських бізнесів (European Business Network – CSR Europe), яка зайнялася поширенням і популяризацією принципів КСВ. Офіційно принципи КСВ були оголошені на Лісабонському європейському саміті у березні 2000 року [3].

Як показує досвід, уряди країн ЄС займають активну позицію в просуванні КСВ. Основні ініціативи сформульовано в таблиці 2.

Отже, ми бачимо, що політика ЄС спрямована на розвиток КСВ. Причому, якщо раніше вона мала більше екологічний аспект, тому що первісні документи були орієнтовані в цьому спрямуванні, то останнім часом вона вже орієнтується й на інші аспекти КСВ, як-от: корпоративний кодекс поведінки чи розвиток нових напрямків КСВ.

Інструменти та механізми заохочення до соціально-економічної поведінки в Європейському Союзі залежать від мети розвитку КСВ в тій чи іншій країні та охоплюють діапазон від стимулів до жорстко регламентованих вимог та дій. У наступній таблиці здійснимо детальний огляд досвіду державного регулювання КСВ в країнах Європи (табл. 3).

Таким чином, у таблиці ми бачимо основні дії урядів деяких країн Європи в сфері розвитку КСВ. Найбільшою увагою серед вчених користується попитом приклад Великобританії через активну політику держави в цій області. Так у ній існує посада міністра з корпоративної соціальної відповідальності, проводяться заходи з розвитку КСВ, є підтримка бізнесу, який розвиває соціальні ініціативи тощо.

Приклади інших держав також відрізняються позитивним досвідом, який може бути застосований в Україні. Саме завдяки використанню елементів політики урядів цих держав може бути розвинена соціально-економічно відповідальність підприємництва в Україні. По-перше, слід більше

уваги з боку нашого уряду звертати на законодавчі ініціативи. Потрібно розробити проект закону «Про соціальну відповідальність бізнесу», де буде чітко сформульовано основні характеристики, принципи, форми, напрями, інструменти соціальної відповідальності бізнесу, що надасть змогу проінформувати суспільство, бізнес-кола та чітко окреслити область КСВ. По-друге, корисним може бути досвід європейських держав у сфері підтримки тих підприємств, що провадять соціальні ініціативи. Ця підтримка може бути виражена в пільговому оподаткуванні прибутку підприємства, що здійснює соціально-відповідальні заходи. У цьому й полягає соціально-економічна відповідальність підприємництва, тобто отримання економічних вигід від проведення соціальної діяльності. Для цього в податковому кодексі слід чітко описати ті ж зміни, що будуть внесені. Досліджуючи досвід інших держав, ми встановили, що корисним також є приклад Франції, яка зробила обов'язковим нефінансовий звіт. У деяких моментах цей досвід може бути пристосований й у вітчизняних реаліях на великих підприємствах.

Таблиця 2. Основні ініціативи урядів країн ЄС у сфері розвитку КСВ
[складено автором на основі 3; 4]

Назва документу	Характеристика
«Green Paper»	Представлена європейська рамкова політика з КСВ, згідно з якою уряд розробляє національну політику, у тому числі механізми і інструментарій підтримки кращих практик і інноваційних ідей.
«План ЄС щодо захисту довкілля»	Закріплено основні напрями діяльності держав Європейського Союзу у сфері захисту довкілля.
«Політика інтегрованого продукту» («IPР»)	Покликана відстежувати ступінь впливу виробничих процесів на довкілля і стимулювати впровадження найбільш ефективних способів виробництва.
«Загальна система екоменеджменту і аудиту» (EMAS)	Рекомендує систему оцінки і звітності з КСВ і спрямована на впровадження в діяльності компанії екологічно дружнього менеджменту.
«Європейська ініціатива екологічної ефективності» (EЕЕЕ)	Спрямована на інтеграцію принципів екологічної ефективності в промислові і економічні стратегічні плани компаній.
Резолюція Європарламенту «Стандарти ЄС для європейських підприємств, що здійснюють свою діяльність в країнах, що розвиваються: назустріч Європейському корпоративному кодексу поведінки»	Пропонує створення європейського типового корпоративного кодексу поведінки.
Стратегія «Європа 2020: стратегія розумного, стійкого і всеосяжного зростання»	Запропоновано нові напрями розвитку КСВ в ЄС

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновки щодо державного регулювання КСВ у країнах Європи. Серед зазначених світових моделей КСВ найбільше вплив держави спостерігається саме в європейській та британській. Дослідження дій уряду ЄС показало, що Європейський Союз звертає на ці питання достатню увагу, але вони більш стосувались раніше екологічної складової, хоча зараз напрями розширились, спостерігається збільшення частини соціально відповідального інвестування, сприяння розвитку КСВ у вигляді податкових пільг. Також ЄС звертає увагу на нефінансову звітність, деякі країни зробили соціальний звіт обов'язковим, першою з яких була Франція.

Досвід країн, що був розглянутий, дозволяє зробити пропозиції щодо розвитку державного регулювання соціально-економічної відповідальності в Україні. Так корисним може бути досвід з формування законодавства з КСВ, а також керівних посад в уряді в цій царині. Розробка закону «Про соціальну відповідальність бізнесу» дозволить підприємцям чітко визначатись із самою сутністю поняття та діями в цій сфері. Також слід застосовувати економічні важелі для розвитку КСВ в Україні. Для цього при нагоді стають податкові пільги, які значно полегшують тягар підприємців. Диференційоване застосування цього напрямку допоможе більше впливати з боку держави на це питання. Збільшення нефінансових звітів, введення рейтингової системи оцінки на основі цих звітів, розробка програми підтримки з боку держави також допоможуть розвинути соціально-економічну відповідальність в нашій країні.

**Таблиця 3. Державна політика стосовно КСВ в країнах Європи
[складено на основі 3-7]**

Ініціативи держави в конкретній сфері	Країна	Характеристика дій
1	2	3
Урядові ініціативи	Великобританія	<ul style="list-style-type: none"> - 2001 р. – заснована посада міністра корпоративної соціальної відповідальності; - більше 12 міністерств і відомств залучені в просування КСВ на галузевому рівні, використовуючи різні інструменти мотивації і стимулювання.
	Франція	За поширення відповідальної ділової поведінки відповідають Прем'єр-міністр, Міністерство екології і стійкого розвитку, Національна рада із стійкого розвитку, Міжвідомчий делегат по стійкому розвитку і низка інших органів влади, у тому числі на місцях.
	Нідерланди	<ul style="list-style-type: none"> - до реалізації політики КСВ залучено Міністерство будівництва, територіального планування та навколишнього середовища, Міністерство соціальної політики та зайнятості, Міністерство закордонних справ, зокрема відділ міжнародної кооперації та технічної допомоги, Міністерство сільського господарства, природи та якості харчування; - мета політики Нідерландів щодо СВБ – прагнення, щоб усі компанії усвідомлювали соціальні наслідки ведення бізнесу та відповідальність за них, знали про можливості, які надає СВБ, та доклали реальних зусиль для інтеграції СВБ у свою основну діяльність; - політика КСВ побудована навколо трьох підходів (натхнення, інновації, інтеграція) за сімома напрямками (промоція знань і підвищення обізнаності щодо СВБ, покращання прозорості та підзвітності, фокусування на «підсилювачах» СВБ, прив'язка СВБ до інноваційного процесу тощо), кожний з яких містить наміри уряду та конкретні заходи впровадження.
Законодавчі та нормативні ініціативи	Великобританія	Закон Companies Act 2006 року вводить регулярну звітність – Business Review.
	Данія	<ul style="list-style-type: none"> - прийнято закон «Про рахунки», 1995 р., згідно з яким близько 1200 підприємств публікують щорічні екологічні звіти; - у 2000 р. Міністерством Соціальних Справ Данії було запроваджено Соціальний індекс – оціночний інструмент для вимірювання ступеня соціальної відповідальності компанії, що складається з низки запитань, відповіді на які мають надавати працівники компанії. Індекс може бути застосований для інформування громадськості; - у 2008 р. було прийнято План дій уряду Данії щодо СВБ. План дій містить 30 ініціатив, розподілених за чотирма ключовими сферами (пропаганда бізнес-орієнтованої соціальної відповідальності, промоція соціальної відповідальності бізнесу через заходи уряду, відповідальність бізнес-сектору за клімат, промоція Данії у світлі відповідального зростання).
	Бельгія	<ul style="list-style-type: none"> - прийнято спеціальне законодавство щодо регулювання і просування КСВ. У рамках «Федеральної координаційної політики стійкого розвитку» уряд підготував документ «Рекомендаційна база: корпоративна соціальна відповідальність у Бельгії», який є основою з КСВ для державних структур, бізнесу і інших учасників. Конкретні заходи з реалізації концепції КСВ формулюються у Федеральних планах з КСВ; - державна Комісія з регулювання банківських, фінансових і страхових послуг спільно з Федерацією промислових підприємств підготувала Кодекс корпоративного управління.

Продовження таблиці 3

1	2	3
	Франція	<p>- прийнятий закон 2001 року «Про нове економічне регулювання» – перший у ЄС в області корпоративного управління, визначає обов'язкову і детальну корпоративну нефінансову звітність;</p> <p>- розвиток і регулювання КСВ відбувається у межах «Національної стратегії стійкого розвитку», яка була прийнята у 2003 році урядом Франції і оновлена у 2006 році. Головний напрям стратегії – добровільне формування зобов'язань великого бізнесу у сфері КСВ через роботу з галузевими об'єднаннями працедавців.</p>
	Естонія	Багато аспектів КСВ регулюються галузевим законодавством – трудовим, торговим, податковим і в області захисту довкілля.
	Словенія	<p>- вимоги з КСВ є наявними в нормативно-правових документах, що регулюють трудові, екологічні аспекти, зокрема в законі «Про трудові стосунки» і законі «Про охорону довкілля»;</p> <p>- у 2005 р. ухвалено закон «Про комерційні компанії», в якому закріплена обов'язкова звітність компаній з питань спричинення шкоди довкіллю і дотримання прав працівників компанії.</p>
	Іспанія	2003 р. прийнятий закон про КСВ.
Ініціативи у сфері нефінансової звітності	Великобританія	Закон Companies Act 2006 вимагає від компаній розкриття загальної інформації з питань охорони довкілля, політики взаємовідносин із співробітниками і взаємодією з місцевим співтовариством.
	Данія	<p>- прийнято закон «Про рахунки», 1995 р. (див. Законодавчі та нормативні ініціативи);</p> <p>- на виконання Плану дій уряду Данії щодо СВБ 2008 р. для великих компаній було започатковано обов'язкове щорічне звітування керівництва компаній про соціальну відповідальність.</p>
	Франція	Прийнято закон 2001 року «Про нове економічне регулювання» (див. Законодавчі та нормативні ініціативи)
	Словенія	Ухвалено закон «Про комерційні компанії», 2005 р. (див. Законодавчі та нормативні ініціативи)
Податкові важелі	Великобританія	<p>Передбачено норми пільгового оподаткування для підприємств, що дотримуються ділової етики в питаннях ефективного використання енергії, вторинної переробки відходів, взаємин з персоналом.</p> <p>Парламентом були прийняті податкові пільги на інвестиції в соціальну сферу. Пільга Community Investment Tax Relief (CITR) заохочує приватні інвестиції через фінансові інститути розвитку (Community Development Finance Institutions, CDFIs) як неприбуткових, так і прибуткових установ, що перебувають у «неблагополучних» регіонах і знаходяться у важкій фінансовій ситуації. Відповідаючи певним умовам, CITR розрахована і на фізичних, і на юридичних осіб, пропонуючи інвестувати шляхом позики-купівлі цінних паперів або пайової участі в установах, акредитованих CDFI.</p> <p>Пільги (до 25 %) залежать від об'єму інвестованих коштів і скорочують податок на дохід інвесторів і корпоративні податкові зобов'язання.</p> <p>Окрім CITR уряд також пропонує податкові стимули, щоб заохотити корпоративну підтримку грошима, устаткуванням та іншою матеріальною допомогою добровольцям і місцевим співтовариствам, разом із перерахуванням коштів до фонду зарплат і допомоги подарунками.</p>

Продовження таблиці 3

1	2	3
	Естонія	- для підприємств, які мають деякі з екологічних сертифікатів, уряд Естонії застосовує податкові пільги; - підприємства звільняються від сплати податків з подарунків і пожертвувань недержавним організаціям і фондам, що входять у спеціальний перелік організацій, які звільняються від податку.
	Словенія	У 2005 р. урядом Словенії був ухвалений закон «Про комерційні компанії», в якому закріплена обов'язкова звітність компаній з питань спричинення шкоди довкіллю і дотримання прав працівників компанії.
Ініціативи у сфері стандартизації	Великобританія	Уряд Великобританії проводить заходи із упровадження міжнародних і національних стандартів, таких, як ISO 14001 і BS 8555, розробки у 2006 році першого у світі стандарту управління стійким розвитком, BS 8900, що визначає результати стійкості організацій, яких вони повинні досягти і які є головним мірилом їх прогресу, випуск «Керівництва з екологічної звітності» тощо.
	Бельгія	Широке застосування отримали схеми соціальних і еколейблів. Наявність сертифікату «Бельгійський соціальний лейбл», схвалений урядом Бельгії, підтверджує, що сертифікована компанія дотримується восьми фундаментальних принципів Конвенції Світової організації торгівлі. Система еколейблів, розроблена брюссельським Інститутом управління природними ресурсами, свідчить про застосування сертифікованими підприємствами систем менеджменту якості, міжнародних стандартів, що відповідають вимогам, в царині захисту довкілля.
	Естонія	У Естонії існує низка екологічних лейблів. Для підприємств, що мають деякі з цих екологічних сертифікатів, уряд Естонії застосовує податкові пільги.
Інші ініціативи з розвитку КСВ	Бельгія	Для пропаганди і допомоги при впровадженні принципів КСВ в практику уряд відкрив два спеціальні інформаційні центри.
	Великобританія	Виділені державні ресурси на створення академії з КСВ («Академію КСВ», створена у 2004 р.) і підготовку інформаційно-методичного забезпечення.
	Данія	Засновано Раду соціальної відповідальності, яка надає рекомендації уряду, бізнес-сектору та асоціаціям, створено портал щодо СВБ (www.samfundsansvar.dk). Організовано мережу знань серед організацій, дослідників і радників у сфері бізнес-орієнтованої соціальної відповідальності та відповідального управління ланцюгами постачань.
	Нідерланди	Покращуючи співпрацю між урядом та підсилювачами СВБ, уряд спрямований на максимальну активацію інших гравців у сфері СВБ. Підсилювачами СВБ є соціальні партнери – компанії-лідери та компанії – піонери СВБ, неурядові організації, акціонери, представники фінансового сектору, приватні фонди та споживачі. При цьому соціальні партнери залучаються до політики СВБ за допомогою надання державних субсидій (наприклад, неурядовим організаціям).
	Словенія	Торгово-промислова палата Словенії активно здійснює інформування громадськості про роль КСВ через спеціальний проект «КСВ – ключ до розумної реальності для малого і середнього бізнесу».
	Іспанія	Працює державна Експертна технічна комісія з СВБ, завданням якої є «допомогти бізнесу поєднувати економічну активність із діяльністю на благо суспільства».

Участь держави в розвитку соціально-економічної відповідальності підприємництва в Україні є беззаперечною, що обумовлено, з одного боку, зародковим станом цієї категорії в нашій країні, а з іншого, тим, що підприємці стурбовані не допомогою суспільству, а виживанням в нинішній ситуації. Проте наша країна активно бере участь у міжнародних стосунках й розвиток торгових зв'язків є не можливим без розвитку соціальної відповідальності бізнесу. Саме тому держава повинна сприяти залученню більшого числа підприємців у цей процес.

Список літератури

1. Градюк, Н. М. Сучасні моделі соціальної відповідальності підприємств / Н. М. Градюк // *Materialy VII Mezinarodni vedecko-prakticka konference "Nastoleni moderni vedy – 2011"*. – Dil 3. *Ekonomicke vedy*. – Praha: РН "Education and Science", 2011. – Р. 24-26.
2. Мозговий, Я. І. Моделі корпоративної соціальної відповідальності в банках / Я. І. Мозговий // *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*. – 2011. – № 9. – Режим доступу – <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=700>.
3. Шевченко, О. В. Регулювання політики корпоративної соціальної відповідальності: практика країн-членів Європейського Союзу / О. В. Шевченко // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. – 2014. – Випуск 122 (частина I). – С. 12-21.
4. Боднарук, О. В. Європейський досвід державного регулювання корпоративної соціальної відповідальності / О. В. Боднарук // *Менеджер*. – 2016. – № 2. – С. 41-48.
5. Бульба, В. Г. Зарубіжний досвід державного регулювання соціальної відповідальності бізнесу / В. Г. Бульба, М. В. Третяк // *Теорія та практика державного управління*. – 2013. – Вип. 3. – С. 343-350.
6. Грицина, Л. А. Міжнародні аспекти формування корпоративної соціальної відповідальності промислових підприємств / Л. А. Грицина // *Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. Серія «Економічні науки»*. – 2008. – № 3 (30). – С. 309-311.
7. Олійник, О. Р. Міжнародний досвід розвитку соціальної відповідальності та можливість його застосування в Україні / О. Р. Олійник // *Інноваційна економіка*. – 2015. – № 4. – С. 37-44.

References

1. Hradyuk, N. M. (2011). *Suchasni modeli sotsial'noyi vidpovidal'nosti pidpryyemstv*. *Materialy VII Mezinarodni vedecko-prakticka konference "Nastoleni moderni vedy – 2011"*. – Dil 3. *Ekonomicke vedy*, 24-26.
2. Mozhovyy, YA. I. (2011). *Modeli korporatyvnoyi sotsial'noyi vidpovidal'nosti v bankakh*. *Efektivna ekonomika*, 9. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=700>.
3. Shevchenko, O. V. (2014). *Rehulyuvannya polityky korporatyvnoyi sotsial'noyi vidpovidal'nosti: praktyka krayin-chleniv Yevropeys'koho Soyuzu*. *Aktual'ni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, 122 (1), 12-21.
4. Bodnaruk, O. V. (2016) *Yevropeys'kyu dosvid derzhavnoho rehulyuvannya korporatyvnoyi sotsial'noyi vidpovidal'nosti*. *Menedzher*, 2, 41-48.
5. Bul'ba, V. H. & Tretyak, M. V. (2013). *Zarubizhnyy dosvid derzhavnoho rehulyuvannya sotsial'noyi vidpovidal'nosti biznesu*. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya*, 3, 343-350.
6. Hrytsyna, L. A. (2008). *Mizhnarodni aspekty formuvannya korporatyvnoyi sotsial'noyi vidpovidal'nosti promyslovykh pidpryyemstv*. *Naukovyy visnyk Poltavs'koho universytetu spozhyvchoyi kooperatsiyi Ukrayiny*. *Seriya «Ekonomiczni nauky»*, 3 (30), 309-311.
7. Oliynyk, O. R. (2015). *Mizhnarodnyy dosvid rozvytku sotsial'noyi vidpovidal'nosti ta mozhlyvist' yoho zastosuvannya v Ukrayini*. *Innovatsiyana ekonomika*, 4, 37-44.

Стаття надійшла до редакції 09.12.2017 р.